

*А. В. Клімова,
доктор філософії, доцент кафедри менеджменту та публічного врядування,
Національний університет водного господарства та природокористування
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0051-3925>
С. Є. Антонова,
к. е. н., доцент, доцент кафедри менеджменту та публічного врядування,
Національний університет водного господарства та природокористування
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4796-8580>
Г. Ф. Мартинюк,
к. е. н., доцент, доцент кафедри менеджменту та публічного врядування,
Національний університет водного господарства та природокористування
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1424-1289>*

DOI: 10.32702/2306-6814.2026.3.380

РОЛЬ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ ЯК КЛЮЧОВОГО СУБ'ЄКТА АДАПТАЦІЇ ВЕТЕРАНІВ ВІЙНИ ДО ЦИВІЛЬНОГО ЖИТТЯ

*A. Klimova,
Ph.D. in Economics, Associate Professor of the Department of Management and Public Administration,
National University of Water and Environmental Engineering
S. Antonova,
PhD. in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Management
and Public Administration, National University of Water and Environmental Engineering
H. Martyniuk,
Ph.D. in Pedagogic Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Management
and Public Administration, National University of Water and Environmental Engineering*

THE ROLE OF THE TERRITORIAL COMMUNITY AS A KEY ACTOR IN THE ADAPTATION OF WAR VETERANS TO CIVILIAN LIFE

У статті досліджується важливість державної ветеранської політики, зміст та стан її реалізації на регіональному та місцевому рівнях. Розкриваються особливості публічного управління та адміністрування ветеранської політики, обґрунтовується роль органів виконавчої влади, місцевого самоврядування у вирішенні питань повернення до цивільного життя ветеранів війни, підтримки та адаптації членів їх сімей, родин загиблих захисників. Проаналізовано ряд проблем, з якими стикаються ветерани війни, захисники і захисниці, які повертаються в свої громади, та члени їх сімей, родини загиблих героїв, оскільки ветеранська політика будучи однією з пріоритетних в плані дій Уряду України залишається зосередженою переважно на соціальній підтримці у вигляді виплат, а не на розвитку потенціалу ветеранів у громадах, їх реінтеграції до цивільного життя шляхом професійної адаптації. Виокремлено ряд проблем реалізації державної ветеранської політики та запропоновані шляхи їх вирішення на локальному рівні. Доведено необхідність державної підтримки та розроблення окремих політик та програм підтримки і реінтеграції у цивільне життя військовослужбовців та членів їх сімей на регіональному та місцевому рівнях.

мурівнях, які, маючи комплексний характер, стануть гнучкими до потреб людини і передбачатимуть, окрім фінансово-матеріального забезпечення, соціального захисту, також створення сприятливих умов для їх життєдіяльності, захисту прав, їх адаптації після повернення до місць постійного проживання та трудової діяльності. В статті розглянутий досвід Канади щодо аспектів побудови ветеранської політики, зокрема в частині професійної реінтеграції та адаптації на робочих місцях ветеранів війни, організації сприятливого переходу від військової служби до цивільного життя, побудови партнерських відносин між державними, неурядовими, комерційними та некомерційними організаціями щодо надання індивідуальної та ефективної підтримки працевлаштування ветеранів. За результатами досліджень запропоновано ряд пропозицій для побудови ефективного партнерства держави, органів місцевого самоврядування, громадянського суспільства та роботодавців у питаннях професійної адаптації ветеранів війни.

The article examines the importance of state veteran policy, as well as the content and current state of its implementation at the regional and local levels. It reveals the specific features of public governance and administration of veteran policy and substantiates the role of executive authorities and local self-government bodies in addressing issues related to the return of war veterans to civilian life, as well as the support and adaptation of their family members and the families of fallen defenders. A number of problems faced by war veterans, defenders returning to their communities, and their family members, including the families of fallen heroes, are analyzed. Despite veteran policy being one of the priorities in the action plan of the Government of Ukraine, it remains largely focused on social support in the form of financial payments rather than on developing the potential of veterans within communities and their reintegration into civilian life through professional adaptation.

A number of problems in the implementation of state veteran policy are identified, and ways to address them at the local level are proposed. The necessity of state support and the development of separate policies and programs for the support and reintegration of servicemen and their family members into civilian life at the regional and local levels is substantiated. Such policies and programs, having a comprehensive nature, should be flexible to individual needs and, in addition to financial and material support and social protection, should also provide for the creation of favorable living conditions, protection of rights, and support for adaptation after returning to places of permanent residence and employment.

The article also examines Canada's experience in building veteran policy, particularly with regard to professional reintegration and workplace adaptation of war veterans, organizing a smooth transition from military service to civilian life, and establishing partnerships among governmental, non-governmental, commercial, and non-profit organizations to provide individualized and effective support for veteran employment. Based on the research findings, a number of proposals are offered for building effective partnerships among the state, local self-government bodies, civil society, and employers in matters of the professional adaptation of war veterans.

Ключові слова: публічне управління та адміністрування, територіальні громади, реінтеграція, державна політика, ветеранська політика, професійна адаптація, соціальний захист ветеранів.

Key words: public management and administration, local communities, reintegration, public policy, veterans policy, professional adaptation, social protection of veterans.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Продовження воєнної агресії росії проти України збільшує кількість військовослужбовців, членів їх сімей, які потребуватимуть реінтеграції у цивільне життя, що включатиме не лише фізичну, а й соціальну, психологіч-

ну реабілітацію та професійну адаптацію. Саме адаптація ветеранів війни до професійної та трудової діяльності буде виступати однією з ключових соціальних проблем України. Наразі в Україні налічується понад 1,4 млн осіб, що мають статус учасника бойових дій, а в умовах триваючої війни очікується, що їх реінтеграції у цивільне життя потребуватимуть в кілька разів більше ветеранів і ветеранок, які є активними громадянами,

Таблиця 1. Інформація про кількість учасників бойових дій, внесених до Єдиного державного реєстру ветеранів війни

Показник	Кількість осіб				
	01.01. 2026	01.01. 2025	01.01. 2024	01.01. 2023	01.01. 2022
Особи, що мають статус учасника бойових дій	1417385	1071499	730010	455 228	439 377

Джерело: оформлено за даними Єдиного державного реєстру ветеранів війни [2].

мають високий економічний потенціал і при поверненні у цивільне життя повинні отримати комплексну допомогу, яка допоможе їм адаптуватися до цивільного життя і продовжити свою трудову та соціальну діяльність в територіальних громадах. Саме перед територіальними громадами постане серйозний виклик стати містком у налагодженні соціального партнерства між органами місцевого самоврядування, інституціями громадянського суспільства, роботодавцями та захисниками, їх сім'ями, що повертатимуться до громад. Саме роботодавці потребуватимуть системного підходу у вирішенні питань реінтеграції ветеранів війни у трудові колективи, налагодження соціальних та психологічних механізмів їх адаптації, побудови толерантного професійного середовища.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Питання ветеранської політики, повернення до цивільного життя ветеранів війни, захисників і захисниць, їх сімей, членів сімей загиблих героїв є інтересом як освітян, так і фахівців-практиків, державних службовців, правників органів місцевого самоврядування, які, досліджуючи дане питання з різних аспектів, мають різні точки зору на дану проблематику, а також різні підходи до її вирішення. Проблеми соціальної адаптації військовослужбовців після завершення служби вивчалися в працях К. Куркової, Л. Луценко-Миськів, Т. Вдовиченко, О. Пшик-Ковальської, С. Мартиненко та А. Тургенєвої, О. Сорокіної. Вивчення ролі територіальних громад у наданні соціальних послуг досліджували О. Яремко, С. Сівков, Ю. Іващенко. Проблеми налагодження партнерства місцевої влади з представниками бізнесу в розбудові соціальної сфери висвітлене в працях А. Літвінова, В. Бульби, О. Євтухова, зокрема особливості державної політики стимулювання соціального підприємництва аналізували І. Кириченко, Т. Бортнік, А. Комісаренко. Однак питання реалізації державної політики у сфері реінтеграції до цивільного життя ветеранів війни в частині професійної адаптації залишається мало вивченим, а нові виклики, які постають перед територіальними громадами потребують детального аналізу.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Дослідження полягає у виявленні проблем адаптації ветеранів війни, їх сімей до життя в громадах, вивчення досвіду інших країн у побудові ветеранської політики в частині професійної адаптації, розробленні рекомендацій для державних інституцій, інституцій громадянського суспільства, органів місцевого самоврядування щодо ефективних механізмів вирішення питань реінтеграції ветеранів у цивільне життя.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Військовий конфлікт, який розпочався у 2014 році і отримав своє розширення з повномасштабним вторгненням росії на територію України, призвів до усвідомлення на рівні держави, регіональному та місцевому рівнях необхідності розвитку економічної та соціальної політики захисту населення, яке постраждало внаслідок збройної агресії. Продовження воєнних дій збільшує кількість військовослужбовців, які потребуватимуть реінтеграції у цивільне життя, яка включатиме не лише фізичну реабілітацію, а й соціальну, психологічну реабілітацію та професійну адаптацію. Станом на січень 2022 року в Україні налічувалося понад 400 тис. учасників бойових дій. Станом на січень 2025 р. в Єдиному державному реєстрі ветеранів війни нараховувалося понад 1 млн осіб, які отримали статус учасника бойових дій. За 2025 рік їх кількість збільшилася на 346 тис. і на початок 2026 р. становить понад 1,4 млн осіб [2] (Табл. 1). За даними на кінець 2024 року понад 18 тис. жінок, які служать в Збройних силах України, мали статус учасника бойових дій [23]. За словами заступника міністра у справах ветеранів О. Шиманського середній вік ветеранів та учасників бойових дій складає 30 років [1]. Тобто це є активні громадяни, які мають високий економічний потенціал і при поверненні у цивільне життя повинні отримати комплексну допомогу, яка допоможе їм адаптуватися до цивільного життя і продовжити свою трудову та соціальну діяльність в територіальних громадах, де вони проживають зі своїми сім'ями.

Результати дослідження щодо потреб ветеранів, проведеного Українським ветеранським фондом Міністерства у справах ветеранів України у партнерстві із Соціологічною групою "Рейтинг" у 2023 році [3], виявили ряд питань, які потребують вирішення, серед яких допомога: у зміцненні здоров'я — 53,8% відповідей, у придбанні житла — 34,7%, фінансова підтримка — 31,1%, у покращенні житлових умов — 24,9%, освіті — 24,4%, працевлаштуванні — 20,4%, отриманні психологічної підтримки — 20%, підприємницьких інвестиціях — 20%, отриманні пільг на землю — 16,4%. При чому, на думку опитаних, ключовими проблемами, з якими зіштовхнуться ветерани війни при поверненні до цивільного життя є відсутність роботи (77,5% відповідей), зловживання алкоголем чи наркотиками (72,8%) та конфліктами у сім'ї, родині (69,4%). Респонденти з числа ветеранів зазначили, що на разі актуальними проблемами є медична підтримка (18,2%), інформаційна (8,9%), психологічна (7,1%), юридична та освітня складають (по 4,9%). Респонденти-військовослужбовці зазначили, що для них актуальними потребами на разі є підтримка родини (19%), психологічна підтримка (18,3%), інформаційна (11,9%) та юридична підтримка (10%).

Результати спільного дослідження проведеного Соціологічною групою "Рейтинг" (Rating Group) і Міжнародною організацією з міграції (МОМ Україна) (International Organization of Migration (IOM Ukraine)) щодо соціальні послуги для ветеранів в Україні, проведеного у серпні — листопаді 2025 року [24], показало, що основними труднощами при поверненні ветеранів війни до цивільного життя є нерозуміння суспільства, складнощі з оформленням соціальних виплат, працевлаштуванням та доступом до медичної й психологічної підтримки. Серед основних запитів, що залишаються, окрім медичної та психологічної та правової підтримки, є забезпечення можливості працевлаштування і навчання. Дослідження стану впровадження Стратегії державної ветеранської політики показало, що дана політика зосереджена переважно на виплатах, а не на розвитку потенціалу ветеранів війни у громадах, тоді як важливим фактором її ефективності є активна участь ветеранів війни у житті спільноти, громадських ініціативах.

Вирішення даних питань має стати основою державної ветеранської політики, яка, маючи комплексних характер, має бути гнучкою до потреб людини та забезпечити реінтеграцію ветеранів війни, захисників та захисниць до цивільного життя, підтримки їх сімей та родин, родин загиблих героїв.

Ветеранська політика є однією з пріоритетних в плані дій Уряду України і спрямована на медичну, психологічну та фізкультурно-спортивну реабілітацію, цифрові послуги, професійне навчання та перенавчання, забезпечення роботою та житлом. Органи місцевого самоврядування мають сконцентрувати свою увагу на реалізації ветеранської політики, виокремивши і врахувавши основні специфіки та потреби своїх територій. Саме територіальній громаді, де проживає ветеран війни, його сім'я, доведеться вирішувати стратегічні питання та розробляти механізми його повернення до активного цивільного життя.

Державна ветеранська політика є комплексною та передбачає різноманітні пільги в системі охорони здоров'я, у сфері матеріальної підтримки та оподаткування, в системі освіти та зайнятості населення, житлові та інші пільги, що регулюється численними нормативно-правовими актами та забезпечується різними державними органами у системі центральних органів виконавчої влади [3], зокрема Міністерство у справах ветеранів України, Міністерство соціальної політики, Міністерство охорони здоров'я, Міністерство освіти і науки України.

Основним нормативно-правовим актом, який визначає статус ветерана та регулює напрямки державної ветеранської політики є Закон України "Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту" від 22.11.1993 р № 3552-XII (із змінами і доповненнями). В Україні також діють ряд інших нормативно-правових актів, зокрема закони України "Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей", "Про місцеве самоврядування в Україні"; постанови КМУ: від 16.02.1994 р. № 94 "Про порядок надання пільг, передбачених Законом України "Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту", від 29.11.2022 р. № 1338 "Деякі питання надання безоплатної психологіч-

ної допомоги особам, які звільняються або звільнені з військової служби, з числа ветеранів війни, осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, членам сімей таких осіб та членам сімей загиблих (померлих) ветеранів війни і членам сімей загиблих (померлих) Захисників та Захисниць України відповідно до Закону України "Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту", від 21.06.2017 р. № 432 "Про затвердження Порядку та умов забезпечення соціальної та професійної адаптації осіб, які звільняються або звільнені з військової служби, з числа ветеранів війни, осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, членів сімей таких осіб, членів сімей загиблих (померлих) ветеранів війни, членів сімей загиблих (померлих) Захисників та Захисниць України та постраждалих учасників Революції Гідності", від 21.06.2017 р. № 432 "Про затвердження Порядку та умов забезпечення соціальної та професійної адаптації осіб, які звільняються або звільнені з військової служби, з числа ветеранів війни, осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, членів сімей таких осіб, членів сімей загиблих (померлих) ветеранів війни, членів сімей загиблих (померлих) Захисників та Захисниць України та постраждалих учасників Революції Гідності" тощо, які гарантують передбачені Конституцією України права військових щодо підтримки та адаптації військовослужбовців в Україні, ветеранів війни, їх сімей, а також сімей загиблих Захисників і Захисниць України, вшанування пам'яті загиблих. Міністерством у справах ветеранів України розроблено проєкт Закону України "Про основні засади державної ветеранської політики щодо ветеранів/ветеранок, які брали участь у відсічі збройної агресії російської федерації проти України", що містить зокрема систему переходу Захисників і Захисниць до цивільного життя, яка серед іншого передбачатиме виявлення потреб та розроблення механізмів підтримки ветеранів та членів їх сімей. Даний законопроєкт пройшов обговорення з представниками інститутів громадянського суспільства та ветеранського руху і планується до ухвалення Верховною Радою України.

З метою створення єдиного простору надання адміністративних послуг для ветеранів війни, члени їх сімей та сімей загиблих захисників в усіх Центрах надання адміністративних послуг створюються "єдині ветеранські вікна". Станом на грудень 2025 року таких вікон вже відкрито 1856. Лідерами щодо створення єдиних ветеранських вікон є Дніпропетровська, Рівненська, Закарпатська, Полтавська та Чернівецька області [2]. Постановою Кабінету Міністрів України від 1.10.2025 № 1226 "Деякі питання надання адміністративних послуг через центри надання адміністративних послуг" передбачається надання через центри 25 видів послуг в категорії "Ветерани війни та члени їх родин" [25]. З метою запровадження єдиних стандартів та підходів до надання адміністративних послуг ветеранам війни та членам їхніх сімей та надання практичної та методологічної допомоги центрам в організації їхньої роботи розроблені Методичні рекомендації щодо надання адміністративних послуг ветеранам війни та особам, на яких поширюється чинність Закону України "Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту", які містять органі-

заційні засади, рекомендації щодо організаційного та інформаційного забезпечення.

Класифікатор професій поповнився такою професією як фахівець з супроводу ветеранів війни та демобілізованих осіб, на яку затверджений наказом Міністерства у справах ветеранів України від 10.10.2025 № 835 професійний стандарт. Такі фахівці фактично стають помічниками ветеранів та військовослужбовців, членів їх сімей та сімей загиблих (померлих) ветеранів та супроводжують при поверненні до цивільного життя, забезпечують консультування та інформаційну підтримку щодо отримання пільг, послуг, статусів, працевлаштування, різних напрямів реабілітації [4]. Станом на жовтень 2025 року підготовлено та приступили до виконання своїх обов'язків понад 1800 фахівців з супроводу ветеранів [27].

На рівні регіонів та територіальних громад розробляються програми соціальної підтримки ветеранів війни, військовослужбовців та членів їх сімей [17, 18, 19, 20], які передбачають вирішення частини завдань комплексу соціального захисту, фінансово-матеріального забезпечення. Але дані програми не містять вирішення актуальних завдань створення сприятливих умов для їх життєдіяльності, захисту прав, що передбачає Конституція України, їх адаптації після повернення до місць постійного проживання, трудової діяльності, до яких варто віднести: продовження медичної реабілітації, адаптивної психологічної підтримки, в т.ч. їх сімей, та психолого-роз'яснювальної роботи в трудових колективах, можливість соціальної адаптації через заняття спортом, в т.ч. розвиток інваспорту, комфортне проживання та переміщення осіб з інвалідністю. Такі програми мають мати на меті реалізацію комплексних завдань і заходів, що є взаємопов'язаними, та спрямованими на вирішення не лише проблем правового та соціального захисту, поліпшення матеріально-фінансового стану, але й підтримки належного морально-психологічного стану, відновлення та забезпечення здоров'я, включаючи фізичну та психологічну реабілітацію, а також соціальну адаптацію. Розроблення програм має передбачати заходи, направлені на побудову толерантного відношення з боку членів трудових колективів, зрозумілого ставлення до ветеранів, їх сімей, сімей загиблих Захисників і Захисниць. Програми мають мати закладені заходи на майбутнє, які враховуватимуть як особливості потреб даної категорії населення, так і прогнозовану кількість осіб, які потребуватимуть такої підтримки.

Вирішення даного комплексного завдання потребує тісної ефективної взаємодії органів місцевого самоврядування, місцевих органів виконавчої влади з інститутами громадянського суспільства із залученням юридичних осіб та спільної координації вивчення потреб, наявних можливостей і ресурсів з метою постійного корегування діючих програм. Такі програми на сьогодні є актуальними, мають велике соціальне значення та потребують значних фінансових ресурсів не лише територіальних громад, а й бюджетів регіонального рівня та Державного бюджету України.

Відсутність системного підходу, який включатиме психологічну адаптацію, професійну адаптацію, адап-

тивну реабілітацію, до якого будуть задіяні органи місцевого самоврядування, органи виконавчої влади, установи різного спрямування, інститути громадянського суспільства, бізнес, не дозволить забезпечити поступовий плавний механізм інтеграції ветеранів у цивільне життя і може призвести до соціальної напруги, що викличе соціальну та психологічну ізоляцію, а в подальшому безробіття. Саме адаптивна реабілітація ветеранів, захисників і захисниць є одним з ключових факторів соціальної стабільності на місцях. Саме територіальні громади є ключовими суб'єктами розробки системного підходу, оскільки ветерани і демобілізовані військові починають свій шлях повернення до цивільного життя саме за місцем свого проживання, проживання їх сімей.

Варто розглянути досвід окремих країн щодо аспектів побудови ветеранської політики. Як показує досвід Канади, де станом на 2021 рік проживало 461240 ветеранів, з яких 75000 є жінками, що складає 16,2% [3], питанню інтеграції військових у цивільне життя приділяється велика увага, особливо у частині їх працевлаштування та адаптації на нових робочих місцях. Потенційна робоча сила Канади з числа ветеранів складає 261095 осіб віком від 24 до 64 років. В Канаді розроблена Національна стратегія зайнятості ветеранів [7], яка передбачає співпрацю уряду, приватного сектору, некомерційних організацій з метою створення сприятливого переходу членів Збройних сил Канади до цивільного життя. Дана стратегія передбачає чотири основні стратегічні цілі: 1) покращення послуг та розширення програм для ветеранів, що передбачає розробку цифрових ресурсів з інструментами та інформацією для роботодавців, ветеранів та партнерських організацій; вдосконалення вже існуючих інструментів, які допоможуть ветеранам реалізовувати свої військові навички на ринку праці після звільнення з військової служби, узгодження військової роботи та майбутньої професії; перегляд поточної політики і програм з метою координації зусиль для покращання послуг з працевлаштування для ветеранів; 2) створення та визнання роботодавців для ветеранів — заохочення більшого числа роботодавців, готових працевлаштовувати ветеранів, створення навчальних матеріалів про переваги найму ветеранів; розробка критеріїв визнання таких роботодавців для відзначення їх окремим знаком, який вони можуть використовувати на своїх вебсайтах та в рекламних продуктах; 3) позиціонування державної служби як лідера з працевлаштування ветеранів — передбачає співпрацю з на федеральному, провінційному, муніципальному рівнях щодо найму ветеранів; 4) побудова надійних партнерських відносин — розбудова партнерства між державними, неурядовими, комерційними та некомерційними організаціями щодо надання індивідуальної та ефективної підтримки працевлаштування ветеранів.

В Канаді діє ряд спеціалізованих програм, направлених на підтримку як ветеранів, так і роботодавців, зокрема Hire a Veteran. Ветеранам надається можливість отримати навички в новій професійній діяльності та застосувати досвід, який вони вже мають, у цивільному житті. Роботодавці, які працевлаштовують ветеранів, отримують доступ до спеціалізованих знань, які дають можливість краще зрозуміти особливості

співпраці з ветеранами для інтеграції та адаптації в колективі, використання унікального досвіду, які вони приносять з військового життя, на користь своїх компаній.

Міністерство у справах ветеранів Канади (Veterans Affairs Canada) прагнути надати цільові послуги, реалізовує програму Employers seeking to hire Veterans прагне налагодити міцні зв'язки між роботодавцями, які бажають підтримати ветеранів після військової кар'єри, та військовими, які готуються звільнитися зі служби. Ветерани та військові отримують інформаційну підтримку щодо пошуку нової роботи, повернення до навчання, пільги та переваги, які мають такі військові і їхні сім'ї [6].

Ветерани, які звільнилися зі служби мають можливість отримати доступ до ряду сервісів підтримки і пільг щодо сприяння переходу на цивільний ринок праці через Міністерство у справах ветеранів Канади та інші урядові організації, зокрема отримавши:

- послуги зі зміни кар'єри — доступ до ресурсів, які надають консультації щодо кар'єри, допомоги у написанні резюме та підготовці до співбесіди [8];

- пільги на навчання — отримання оподатковуваної пільги, що полегшує доступ до отримання спеціалізованого навчання, або коротких курсів, наприклад кар'єрного та особистісного розвитку [9];

- послуги професійної реабілітації — програми, направлені на допомогу хворим або пораненим ветеранам визначитися з подальшою професійною кар'єрою та розвитком навичок пошуку роботи [10];

- доступ до різного роду вебінарів (загальнодержавних, провінційних, місцевих), направлених на спілкування роботодавців та ветеранів у режимі реального часу [11];

- доступ до групи LinkedIn для ветеранів, де роботодавці і ветерани мають можливість залишати свої вакансії та резюме.

Кожна провінція Канади пропонує свої додаткові програми підготовки ветеранів до кар'єрних можливостей в різних секторах економіки. Для прикладу провінція Онтаріо пропонує 4 безкоштовні програми для підготовки ветеранів до роботи в галузі охорони здоров'я, отримання кваліфікованих професій, розробці програмного забезпечення, кібербезпеки тощо. Так програма True Patriot Love Foundation [12] допомагає шукачам роботи отримати її у сфері охорони здоров'я, а також роботодавцям провінції з різних галузей отримати інформацію про переваги найму ветеранів та найкращі практики для зменшення перешкод для їх працевлаштування. Інші програми Coding for Veterans, Helmets to Hardhats і Roland Gossage Foundation, пропонують індивідуальну підтримку та консультації, наставництво, навчання та стажування й направлені на їх підготовку для подальшої кар'єри у сфері програмування, IT та галузі будівництва. Фінансування проєктів відбувається через Фонд розвитку навичок Онтаріо (Skills Development Fund Training Stream), через який на сьогоднішній день отримали допомогу у побудові кар'єри біля 500 тис. осіб та було інвестовано понад 860 млн дол. На додаток до навчальних проєктів Міністерством у справах дітей, громади та соціальних служб передано True Patriot Love Foundation 1,04 млн дол. На підтримку громадських проєктів, направлених на покращення

доступу ветеранів до психічного здоров'я та інших послуг підтримки, зокрема програм травм і стійкості, програм підтримки психічного здоров'я через творче мистецтво [13].

Упродовж 2022—2027 років в Україні за підтримки USAID діє проєкт "Розбудова стійкої системи громадського суспільства", який передбачає впровадження заходів саме на рівні територіальних громад, в т.ч. комунікаційних, щодо виявлення уразливих груп населення та груп ризику, зниження бар'єрів доступу та вчасного звернення за медичними послугами. Одним з напрямів проєкту є розширення доступу до послуг у сфері психічного здоров'я, що включає завдання: 1) посилення потенціалу та програм психічного здоров'я та психосоціальної підтримки; 2) розширення навчання фахівців і нефаківців у сфері психічного здоров'я; 3) запровадження моделей надання послуг психічного здоров'я та психосоціальної підтримки, що враховують різні рівні і інтенсивність допомоги на рівні територіальних громад та розширення доступу до таких послуг на рівні самих громад [5]. Органам місцевого самоврядування варто звернути увагу на можливості реалізації даного проєкту для своїх територіальних громад.

Саме професійна адаптація, наявність роботи, ставлення до ветеранів в робочому колективі та наявність спеціальних адаптивних програм поряд з психологічною реабілітацією дозволить ветеранам відчути мотивацію до швидшого фізичного відновлення. Тримавши постійний зворотній зв'язок та обговорення з інститутами громадянського суспільства не лише успішних практик, а й проблем, які виникають при реінтеграції ветеранів та військовослужбовців у цивільне життя, роботодавці за підтримки органів місцевого самоврядування, мають направити свою діяльність на розробку власних програм, які дозволять покращити механізми адаптації, що включатиме як фізичну і психологічну реабілітацію, так і правову підтримку, соціальну та професійну адаптацію. Такі програми мають також мати напрям щодо навчання в середині трудового колективу щодо розуміння психологічного стану ветеранів, особливостей побудови комфортної співпраці з ними.

Проведення ветеранської політики в територіальних громадах має враховувати:

- 1) Держава, регіони, територіальні громади розробляючи комплексні програми підтримки ветеранів, військовослужбовців і їхніх сімей повинні враховувати реальні проблеми, з якими стикаються військові, які повертаються до цивільного життя, та їх родини, а також сім'ї загиблих Захисників і Захисниць, забезпечувати доступність інфраструктури для людей з інвалідністю, що сприятиме створенню і розвитку рівноправних громад, направлених на соціальну і мобільну інклюзію.

- 2) В Україні мають бути розроблені єдині стандарти і вимоги для адаптації робочих місць для людей з інвалідністю, зокрема для ветеранів.

- 3) Територіальні громади мають активно розробляти соціальні проєкти, направлені на вирішення питань реінтеграції та адаптації ветеранів, військовослужбовців, їх родин та сімей померлих Захисників і Захисниць у мету отримання фінансування за участі приватного сектору та міжнародного грантового фінансування.

4) Досвід Канади щодо, по перше, запровадження спеціальних адаптивних програм та програм професійних інтеграції у цивільне життя для ветеранів та військовослужбовців та їхніх родин; по друге, створення державних та позадержавних фондів фінансування професійної адаптації для зазначеної категорії населення.

5) Роботодавці мають розвивати власні програми, які комплексно включатимуть фізичну і психологічну реабілітацію, правову підтримку, соціальну та професійну адаптацію ветеранів, військовослужбовців та їх сімей, а також спеціальне навчання для членів робочого колективу щодо налагодження комфортної співпраці з такими людьми.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

1) Результат досліджень та аналіз статистичних даних дозволяє стверджувати, що в наслідок воєнної агресії росії проти України очікується велика кількість осіб, які потребуватимуть окрім фізичної та психологічної реабілітації, також соціальної та професійної реінтеграція у цивільне життя.

2) Систематизація науково-практичної інформації дозволила визначити роль територіальних громад у реалізації ветеранської політики, важливість публічного адміністрування питань адаптації ветеранів, військовослужбовців, їх родин та сімей загиблих Захисників і Захисниць до цивільного життя.

3) З метою аналізу проведення ветеранської політики на рівні територіальних громад було досліджено заходи, що реалізуються в Україні, досвід Канади у професійній адаптації ветеранів та запропоновано шляхи удосконалення окремих питань ветеранської політики, що дозволить посилити її ефективність.

4) Запропоновані шляхи забезпечать створення та розвиток рівноправних громад, дозволять комплексно підійти до питань реінтеграції ветеранів у цивільне життя, надання їх психологічної реабілітації, соціальної і професійної адаптації за місцем їхнього проживання.

Література:

1. У Мінветеранів назвали середній вік учасників бойових дій. Сайт Новини LIVE. URL: <https://news.novyny.live/u-minveteraniv-nazvali-serednii-vik-uchasnikiv-boiovikh-dii-300779.html> (дата звернення: 12.01.2026).

2. Офіційний сайт Міністерства у справах ветеранів України. URL: <https://mva.gov.ua/> (дата звернення: 12.01.2026).

3. Потреби ветеранів 2023. Сайт Українського ветеранського фонду. URL: <https://veteranfund.com.ua/analitics/needs-of-veterans-2023/> (дата звернення: 12.01.2026).

4. Професійний стандарт "Фахівець із супроводу ветеранів війни та демобілізованих осіб". Наказ Міністерства у справах ветеранів України 10 жовтня 2025 р. № 835. URL: https://register.nqa.gov.ua/uploads/0/832-fahivec_iz_suprovodu_veteraniv_vijni_ta_demobilizovanih_osib_1.pdf (дата звернення: 12.01.2026).

5. Офіційний сайт Пакт Україна. URL: https://pactukraine.org.ua/uk/in_ukraine (дата звернення: 12.01.2026).

6. Офіційний сайт Veterans Affairs Canada. URL: <https://www.veterans.gc.ca/en/education-and-jobs/find-new-job/employers-seeking-hire-veterans#03> (дата звернення: 30.12.2025).

7. National Veterans Employment Strategy. URL: <https://www.veterans.gc.ca/en/about-vac/our-values/service-after-service-national-veterans-employment-strategy/national-veterans-employment-strategy> (дата звернення: 30.12.2025).

8. Career Transition Services. URL: <https://www.veterans.gc.ca/en/about-vac/reports-policies-and-legislation/departmental-reports/privacy-impact-assessment-pia/career-transition-services> (дата звернення: 30.12.2025).

9. Education and Training Benefit. URL: <https://www.veterans.gc.ca/en/education-and-jobs/go-back-school/education-and-training-benefit> (дата звернення: 30.12.2025).

10. Vocational rehabilitation for injured Veterans. URL: <https://www.veterans.gc.ca/en/education-and-jobs/find-new-job/vocational-rehabilitation-injured-veterans> (дата звернення: 30.12.2025).

11. Employers seeking to hire Veterans. URL: <https://www.veterans.gc.ca/en/education-and-jobs/find-new-job/employers-seeking-hire-veterans> (дата звернення: 30.12.2025).

12. Офіційний сайт True Patriot Love Foundation. URL: <https://truepatriotlove.com/> (дата звернення: 30.12.2025).

13. Ontario Training Veterans for In-Demand Careers. URL: <https://news.ontario.ca/en/release/1003812/ontario-training-veterans-for-in-demand-careers> (дата звернення: 30.12.2025).

14. Coding for Veterans. URL: <https://www.codingforveterans.com/home/> (дата звернення: 30.12.2025).

15. Helmets to Hardhats. URL: <https://helmetstohardhats.ca/> (дата звернення: 30.12.2025).

16. Roland Gossage Foundation. URL: <https://www.rolandgossagefoundation.com/soldiersintech> (дата звернення: 30.12.2025).

17. Офіційний сайт Рівненської обласної ради. URL: <https://ror.gov.ua/diyuchi-oblasni-programi> (дата звернення: 10.01.2026).

18. Офіційний сайт Сарненської міської територіальної громади. URL: <https://sarny-rada.gov.ua/dokumenti/gfxcfgcrfghfc/14955-pro-zatverdzhennja-programi-socialnoji-pidtrimki-veteraniv-vijni-vijskovosluzhbovciv-ta-chleniv-jih-simej-na-2025-2027-roki.html> (дата звернення: 10.01.2026).

19. Офіційний сайт Звягельської міської ради. URL: <https://portal.nvrada.gov.ua/pro-zatverdzhennja-kompleksnoyi-programy-pidtrymky-veteraniv-vijny-chleniv-yih-simej-simej-zagyblyh-pomerlyh-zahysnykiv-i-zahysnycz-ukrayiny-ta-deyakyh-inshyh-kategorij-osib-uzvyagelskij-miskij-t-2/> (дата звернення: 10.01.2026).

20. Офіційний сайт Львівської міської ради. URL: <https://city-adm.lviv.ua/news/society/social-sphere/299575-yak-lviv-dopomahatyme-zakhysnykam-unastupni-roky-sesiia-zatverdyla-kompleksnu-prohramu-pidtrymky-voiniv-ta-ikh-rodyn-video> (дата звернення: 10.01.2026).

21. Закон України "Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту" [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text> (дата звернення: 12.01.2026).

22. Конституція України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 11.01.2026).

23. Чи є гендерна рівність у війську: про кількість жінок в армії, однострій по фігурі та стандарти НАТО. Сайт Армія inform. URL: <https://armyinform.com.ua/2024/12/05/chy-ye-genderna-rivnist-u-vijsku-pro-kilkist-zhinok-v-armiyi-odnostriy-po-figuri-ta-standarty-nato/> (дата звернення: 12.01.2026).

24. Доступність та ефективність соціальних пільг та послуг для ветеранів війни: виклики, бар'єри, можливості. Спільне дослідження Rating Group й IOM Ukraine. Сайт Rating Group. URL: <https://www.ratinggroup.ua/news/veteran-socsupport-dec2025> (дата звернення: 12.01.2026).

25. Деякі питання надання адміністративних послуг через центри надання адміністративних послуг: Постанова КМУ від 1.10.2025 № 1226. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1226-2025-%D0%BF?fbclid=IwY2xjawNivrVleHRuA2FibQlXMAbicmlkETFzY2htcGxkc2RYQ3NGMIQ0AR4QPmvs1r-MQ8tRMOYRC6YNDUhbT9fMhf_2SRVzokCZ8JMbRWmlccUxqum4g_aem_QHv24D3gYvyh5G53Do2s_g#Text (дата звернення: 15.01.2026).

26. Про схвалення методичних рекомендацій щодо надання адміністративних послуг ветеранам війни та особам, на яких поширюється чинність Закону України "Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту": Розпорядження КМУ від 27.02.2024 № 167-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/167-2024-%D1%80#Text> (дата звернення: 12.01.2026).

27. Офіційний сайт Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/4048164-v-ukraini-pracevlastuvali-ponad-1800-fahivciv-suprovodu-veteraniv-kalmikova.html> (дата звернення: 12.01.2026).

28. Клімова А.В., Антонова С.Є. Роль територіальних громад у соціальній адаптації ветеранів війни. Детермінанти соціально-економічного відновлення держави, регіонів та суб'єктів господарювання: збірник матеріалів II Міжнародної наук.-практ. конф. 15 лист. 2024 р. [Електронне видання]. Рівне: НУБГП, 2024. С. 409—411. URL: <https://ep3.nuwm.edu.ua/31959/> (дата звернення: 15.01.2026).

29. Куркова К.М., Луценко-Миськів Л.І. Соціальна адаптація військовослужбовців у післявоєнний період. Право та державне управління. 2024. № 1. С. 309—316. DOI <https://doi.org/10.32782/pdu.2024.1.43> (дата звернення: 12.01.2026).

30. Пшик-Ковальська О. О. Замулко І.В., Перун В.І. Виклики та перспективи соціально-професійної адаптації ветеранів в Україні: адміністративні механізми та управлінські рішення. Економіка та суспільство. 2025. № 77. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-77-110> (дата звернення: 12.01.2026).

31. Пискун М., Тургенєва А. Адаптація ветеранів війни до цивільного життя як соціально-психологічна проблема. Соціально-освітні домінанти професійної

підготовки фахівців соціальної сфери та інклюзивної освіти: матеріали VII Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції (22-23 жовтня 2025 р., м. Запоріжжя): зб. наук. праць / уклад.: К. В. Петровська, А. С. Попова. Запоріжжя: БДПУ, 2025. С. 216—219. URL: <https://dSPACE.bdu.org.ua/handle/123456789/5459> (дата звернення: 12.01.2026).

32. Іщенко Ю.В. Інституційна спроможність органів місцевого самоврядування в питаннях реінтеграції ветеранів у післявоєнний період. Юридичний науковий електронний журнал. 2024. № 11. С. 298—301. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-11/67> (дата звернення: 12.01.2026).

References:

1. The official website of Novyny LIVE (2025), "The Ministry of Veterans Affairs named the average age of combat veterans", available at: <https://news.novyny-live/u-minveteraniv-nazvali-serednii-vik-uchasnikiv-boiovikh-dii-300779.html> (Accessed 12 Jan. 2026).

2. The official website of the Ministry of Veterans Affairs of Ukraine (2026), available at: <https://mva.gov.ua/> (Accessed 12 Jan. 2026).

3. Ukrainian Veteran Foundation (2023), "Needs of veterans 2023", available at: <https://veteranfund.com.ua/analitics/needs-of-veterans-2023/> (Accessed 12 Jan. 2026).

4. Ministry of Veterans Affairs of Ukraine (2025). Order "Professional standard "Specialist in support of war veterans and demobilized persons", available at: https://register.nqa.gov.ua/uploads/0/832-fahivec_iz_suprovodu_veteraniv_vijni_ta_demobilizovanih_osib_1.pdf (Accessed 12 Jan. 2026).

5. The official website of Pact Ukraine (2026), available at: https://pactukraine.org.ua/uk/in_ukraine (Accessed 12 Jan. 2026).

6. The official website of Veterans Affairs Canada (2025), available at: <https://www.veterans.gc.ca/en/education-and-jobs/find-new-job/employers-seeking-hire-veterans#03> (Accessed 30 Dec. 2025).

7. The official website of Veterans Affairs Canada (2025), "National Veterans Employment Strategy", available at: <https://www.veterans.gc.ca/en/about-vac/our-values/service-after-service-national-veterans-employment-strategy/national-veterans-employment-strategy> (Accessed 30 Dec. 2025).

8. The official website of Veterans Affairs Canada (2025), "Career Transition Services", available at: <https://www.veterans.gc.ca/en/about-vac/reports-policies-and-legislation/departamental-reports/privacy-impact-assessment-pia/career-transition-services> (Accessed 30 Dec. 2025).

9. The official website of Veterans Affairs Canada (2025), "Education and Training Benefit", available at: <https://www.veterans.gc.ca/en/education-and-jobs/go-back-school/education-and-training-benefit> (Accessed 30 Dec. 2025).

10. The official website of Veterans Affairs Canada (2025), "Vocational rehabilitation for injured Veterans", available at: <https://www.veterans.gc.ca/en/education-and-jobs/find-new-job/vocational-rehabilitation-injured-veterans> (Accessed 30 Dec. 2025).

11. The official website of Veterans Affairs Canada (2025), "Employers seeking to hire Veterans", available at: <https://www.veterans.gc.ca/en/education-and-jobs/find-new-job/employers-seeking-hire-veterans> (Accessed 30 Dec. 2025).
12. The official website of True Patriot Love Foundation (2025), available at: <https://truepatriotlove.com/> (Accessed 30 Dec. 2025).
13. The official website of Government of Ontario (2023), "Ontario Training Veterans for In-Demand Careers", available at: <https://news.ontario.ca/en/release/1003812/ontario-training-veterans-for-in-demand-careers> (Accessed 30 Dec. 2025).
14. Coding for Veterans (2025), available at: <https://www.codingforveterans.com/home/> (Accessed 30 Dec. 2025).
15. Helmets to Hardhats (2025), available at: <https://helmetstohardhats.ca/> (Accessed 30 Dec. 2025).
16. Roland Gossage Foundation (2025), available at: <https://www.rolandgossagefoundation.com/soldier-sintech> (Accessed 30 Dec. 2025).
17. The official website of Rivne Regional Council (2026), available at: <https://ror.gov.ua/diyuchi-oblasni-programi> (Accessed 10 Jan. 2026).
18. The official website of Sarny City Territorial Community (2024), available at: <https://sarny-rada.gov.ua/dokumenti/gfxcfgfcrfghfc/14955-prozatverdzhennja-programi-socialnoji-pidtrimki-veteraniv-vijni-vijskovosluzhbovciv-ta-chleniv-jih-simej-na-2025-2027-roki.html> (Accessed 10 Jan. 2026).
19. The official website of Zviahel City Council (2024), available at: <https://portal.nvrada.gov.ua/prozatverdzhennja-kompleksnoyi-programy-pidtrymky-veteraniv-vijny-chleniv-yih-simej-simej-zagyblyh-pomerlyh-zahysnykiv-i-zahysnycz-ukrayiny-ta-deyakih-inshyh-kategorij-osib-u-zvyagelskij-miskij-t-2/> (Accessed 10 Jan. 2026).
20. The official website of Lviv City Council (2023), available at: <https://city-adm.lviv.ua/news/society/social-sphere/299575-yak-lviv-dopomahatyme-zakhysnykam-u-nastupni-roky-sesiia-zatverdyla-kompleksnu-prohramu-pidtrymky-voiniv-ta-ikh-rodyn-video> (Accessed 10 Jan. 2026).
21. The Verkhovna Rada of Ukraine (1993). Law of Ukraine "On the status of war veterans, guarantees of their social protection", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3551-12#Text> (Accessed 12 Jan. 2026).
22. The Verkhovna Rada of Ukraine (1996), "Constitution of Ukraine", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (Accessed 11 Jan. 2026).
23. Armia Inform (2024), "Is there gender equality in the army: about the number of women in the army, form-fitting uniforms and NATO standards", available at: <https://armyinform.com.ua/2024/12/05/chy-ye-gendernarivnist-u-vijsku-pro-kilkist-zhinok-v-armiyi-odnostrij-poguri-ta-standarty-nato/> (Accessed 12 Jan. 2026).
24. Rating Group and IOM Ukraine (2025), "Accessibility and effectiveness of social benefits and services for war veterans: challenges, barriers, opportunities", available at: <https://www.ratinggroup.ua/news/veteran-socsupport-dec2025> (Accessed 12 Jan. 2026).
25. Cabinet of Ministers of Ukraine (2025). Resolution "Some issues of providing administrative services through centers for providing administrative services", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1226-2025-%D0%BF> (Accessed 15 Jan. 2026).
26. Cabinet of Ministers of Ukraine (2024). Order "On approval of methodological recommendations regarding the provision of administrative services to war veterans and persons covered by the Law of Ukraine "On the status of war veterans, guarantees of their social protection", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/167-2024-%D1%80#Text> (Accessed 12 Jan. 2026).
27. The official website of Ukrinform (2025), "More than 1,800 veteran support specialists were employed in Ukraine", available at: <https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/4048164-v-ukraini-pracevlastovali-ponad-1800-fahivciv-suprovodu-veteraniv-kalmikova.html> (Accessed 12 Jan. 2026).
28. Klimova, A.V. and Antonova, S.Ye. (2024), "The role of territorial communities in the social adaptation of war veterans", Zbirnyk materialiv II Mizhnarodnoi nauk.-prakt. konf. Determinanty sotsialno-ekonomichnoho vidnovlennia derzhavy, rehioniv ta subiektiv hospodariuvannia [Collection of materials from the II International Scientific and Practical Conference. Determinants of socio-economic recovery of the state, regions, and economic entities], NUWM, Rivne, Ukraine, pp. 409—411, available at: <https://ep3.nuwm.edu.ua/31959/> (Accessed 15 Jan. 2026).
29. Kurkova, K.M. and Lutsenko-Myskiv, L.I. (2024), "Social adaptation of military personnel in the post-war period", Pravo ta derzhavne upravlinnia, vol. 1, pp. 309—316. DOI: <https://doi.org/10.32782/pdu.2024.1.43> (Accessed 12 Jan. 2026).
30. Pshyk-Kovalska, O.O., Zamulko, I.V. and Perun, V.I. (2025), "Challenges and prospects of social and professional adaptation of veterans in Ukraine: administrative mechanisms and management solutions", Ekonomika ta suspilstvo, vol. 77. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-77-110> (Accessed 12 Jan. 2026).
31. Pyskun, M. and Turhenieva, A. (2025), "Adaptation of war veterans to civilian life as a socio-psychological problem", Materialy VII Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi Internet-konferentsii Sotsialno-osvitni dominanty profesiinoi pidhotovky fakhivtsiv sotsialnoi sfery ta inkliuzyvnoi osvity [Materials of the VII All-Ukrainian Scientific and Practical Internet Conference. Social and educational dominants in the professional training of social workers and inclusive education]:. BSPU, Zaporizhzhia, Ukraine, 22—23 Oct., pp. 216—219, available at: <https://dspace.bdu.org.ua/handle/123456789/5459> (Accessed 12 Jan. 2026).
32. Ishchenko, Yu.V. (2024), "Institutional capacity of local self-government bodies in matters of reintegration of veterans in the post-war period". Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal, vol. 11, pp. 298—301. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-11/67> (Accessed 12 Jan. 2026).

Стаття надійшла до редакції 21.01.2026 р.